

**ecopedagogia, ciutadania i processos d'educació
permanent i popular**

Quaderns d'Educació Contínua

**ecopedagogia, ciutadania i processos d'educació
permanent i popular**

Editor

pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Lorena Ordiñana Pérez, Iolanda Corella Llopis, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Coordinació i gestió OJS

Iolanda Corella Llopis

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Francesca Salvà (UIB), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piussi (UNIVR),

Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo (UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Lícínio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Rosa M. Falgás (ACEFIR), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedito (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA).

Correcció i traducció

Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació

gap

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa

Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: La formación de las ideas 07

Autora: Victor Nubla

Tècnica: aquarel·la i tinta

Dimensions: desconegudes

Any: 2014

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

carpeta

Ecopedagogia: cap a una CUIdadania planetària

Cruz Prado Rojas • 5

Sabers pedagògics altermundistes i els aprenentatges eco-reflexius: una agenda de debat per a temps incerts

Jorge Osorio Vargas • 14

Museus, pensament socioecològic i pedagogies activistes de la imaginació

Darlene E. Clover i Lauren Spring • 20

Ecopedagogia: educació per i per a la vida en temps de pandèmia

David Abril • 37

contínua

El paper essencial de l'ecopedagogia en l'ensenyament de la ciutadania global i el desenvolupament sostenible

Greg William Misiaszek • 51

persones, territoris i experiències

Escola i ciutat: desdibuixant fronteres

Maje Asins, Cinta Blanch, Montse Maestre, Neus Mujal, Mar Rodríguez, Rosa Sambola i Aida Viñas • 57

Característiques neotèniques en ecosistemes virtuals d'aprenentatge per a l'educació contínua

Beltrán Seco Villalobos • 66

Sembrant la sostenibilitat en el terreny cooperatiu.

Projectes comunitaris entorn els aprenentatges vivencials que (ens) transformen

Doris Boira • 74

Transformar des de les arrels. La participació en l'àmbit de l'alimentació

Patricia Dopazo • 82

investigació

Educació en valors per a una ciutadania global

Carlos Alberto Torres • 89

arxiu

fotografia

Forn de Barraca. L'horta de València • 103

dialògica

“Jo que vaig a contar-te...”. Notes sobre memòria, territori i feminisme en un procés d'investigació militant.

Alba Herrero Garcés • 105

llibres

Pedagogia de la terra. Moacir Gadotti. Publicacions de l'Institut Paulo Freire/ Edicions del CREC

Ernest Garcia • 113

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Sembrant la sostenibilitat en el terreny cooperatiu. Projectes comunitaris entorn els aprenentatges vivencials que (ens) transformen

Doris Boira, cooperativa

Els temes ambientals cada cop ocupen més temps, vulguem o no, a les pantalles dels informatius i també a les nostres vides sota el titular d'emergència climàtica. En el període de confinament arran la pandèmia mundial l'impacte contaminant de les accions humanes en la natura va disminuir d'una manera tant significativa que nos ha fet veure el que podríem anomenar "la magnitud de la tragèdia". Ara bé, no està tant clara la connexió entre el que li passa a l'entorn i el que nosaltres podem fer al respecte. A continuació compartiré el que des de la meua cooperativa, La Fàbrica, hem estat avançant al respecte per facilitar aprenentatges encaminats a recuperar aquesta connexió. Malgrat no dedicar-nos explícitament a l'educació directament, si que tenim una trajectòria d'acompanyar comunitats cap a situacions de major sostenibilitat socioambiental, enfortint la consciència ciutadana d'una manera accessible i senzilla allunyada dels discursos tècnics i fatalistes provinents del món científic i ecologista. Tenim clar que per canviar alguna cosa hem d'entendre el que (ens) està passant com a humanitat en relació al planeta que habitem.

Fa un any aproximadament, en una trobada interna a La Plana, una casa-projecte a la comarca del Bages on solen fer trobades estratègiques, vam prendre una decisió col·lectiva. *"Conscients que les senyals del canvi climàtic i del mal clima que es respira al món estan manifestant la fi d'un sistema explotador dels recursos i de les persones, decidim comprometre'ns en la transició cap a models respectuosos amb la vida, la nostra, la de la societat i la del planeta"*. I des d'un compromís personal i professional com a cooperativa és des d'on hem estat alimentant les intervencions socials als territoris d'uns principis que per fer-se reals han d'aterrar-se i desenvolupar-se dins de comunitats que també són espais d'aprenentatge. I amb aquesta intenció compartida vam iniciar o, podríem dir que, vam posar paraules a situacions i processos que detectàvem en el nostre dia a dia personal i professional. I vam fer una notícia a la nostra web que titulàvem, *"La Fàbrica renova la seva proposta d'intervencions comunitàries en clau de sostenibilitat en el seu 5è any cooperatiu"*. Cinc anys no són tants per una empresa que comença però si els suficients per adonar-nos compte del que realment importa quan es fa acció comunitària als barris, quan es palpe la degradació socio-econòmica i aquesta es connecte amb l'ambiental.

També sabem que no es pot donar allò que no es té i, en aquest sentit, primer havíem de fer el **PES** (Pla Estratègic de Sostenibilitat) de la cooperativa en el sentit d'incloure a l'estratègia d'empresa la perspectiva GPS (Global, personal i social) que situés l'atravessès dels criteris que aporta la sostenibilitat. I en el marc d'un creixement orgànic, de dins cap a fora i de baix cap a dalt, ens vam posar d'acord en que **sentim** que els valors de la sostenibilitat són la coherència, la creativitat i la solidaritat; **sabem** que les dinàmiques que porten a la

sostenibilitat són ser un@ mateix/a, participar i reequilibrar **fem** que els valors de la sostenibilitat s'aterrin partint d'un sentit de comunitat, d'entendre que tot està relacionat i de trobar l'escala apropiada per les nostres accions. I amb el GPS activat amb energia renovable, hem pogut seguir caminant en aquesta direcció a través de les intervencions comunitàries que hem dut a terme. Així ho vam explicar al sector de l'Economia Social i Solidària del que formem part en la Fira de 2019, tal i com recollíem en la notícia "La Fàbrica exposa a la FESC 2019 (Fira d'ESS de Catalunya) els darrers projectes en marxa enfocats en la sostenibilitat socioambiental".

O aprenem a sostenir-nos o ens juguem el clima!

No es tracta d'un joc de paraules sinó d'un avís que cada cop esdevé més contundent encara que coste d'assumir humanament parlant. Estem jugant amb el clima obviant com a humanitat la dependència que tenim de la natura en base a una relació que demana ressituar-se i deixar enrere la superioritat i la perversa il·lusió d'autosuficiència. Res més lluny de la relació d'ecodependència que l'ecologisme ens recorde i també les cultures ancestrals més connectades a la terra, la nostra inclosa abans de ser emboirada per la modernitat tecnificada. Encara avui es troba a faltar un reconeixement al camp com a context on es genera l'aliment que ens manté vius i a l'ofici de camperol com a fonamental per garantir la vida humana.

Però anem a jugar una miqueta per no deixar-nos emportar només pels discursos sinó per donar vida als conceptes i vore on ens porten quan s'ajunten per exemple "aprendre" i "ambient"; d'entrada, donen joc i també donen lloc a d'altres més complexos com aprenentatge ambiental i ambient d'aprenentatge. Hi ha qui diria, no tenen res a vore, però des de l'acció comunitària com a marc en el que ens movem als barris amb la nostra feina d'acompanyament de processos socials, hem comprés que només es dona un veritable apropament als temes ambientals, una corresponsabilització de l'entorn quan hi ha un ambient que propicia aquest aprenentatge de manera vivencial en tots els sentits. Sentint-ho més que parlant-ho o pensant-ho. I ací és on està la clau que permet obrir la mentalitat i baixar les idees al cor, al sentir per fer que un altre tipus d'acció sigui possible.

Cap, cor i mans esdevenen els eixos clau d'un aprenentatge que ens mou d'un paradigma ego-cèntric a un d'eco-cèntric amb el que supose de canvi de consciència quan integrem la nostra natura humana. Al *Schumacher College* aquests tres eixos sostenen el que anomenen educació per la vida, tal i com s'ha traduït i traslladat per part del moviment *Poc a Poc* a les jornades anuals "Terra, ànima i societat" que ha estat oferint al professorat de la illa de Mallorca des de l'any 2006 apropant-lo a un nou paradigma educatiu holístic que, partint de la comunitat, transmet un enteniment sistèmic de la vida en la seua dimensió humana, ecològica, biològica, social i emocional.

I seguint el fil de l'educació holística arribem a un lloc que ens interesse, la comunitat com “entorn humà” essencial o bàsic que funcione com un organisme viu i es base en la unitat dels seus membres. Molt més es podria parlar entorn el significat de la comunitat, que no és el que ací ens ocupa, a destacar el paper central que pot ocupar en l'aprenentatge ambiental o els processos de conscienciació ciutadana. Per això, com qualsevol organisme viu, la comunitat pot entendre's com un procés humà vital, o una vivència orgànica, on sentir-nos part integrada en un sistema viu que s'auto-organitza i ens permet desenvolupar-nos com a espècie en harmonia amb les altres.

Portem al cas la proposta de l'*ecoalfabet* que va crear el *Center for ecoliteracy* per mostrar com funciona la nostra casa, que en aquest cas és la terra, considerant la formació ecològica com el repte de l'educació del segle XXI. Concretament la comprensió dels principis de l'ecologia, que un ecosistema no genera fums, que tot s'aprofiteja, que la matèria es recicla contínuament a través de la xarxa de la vida, que l'energia que condueix els cicles prové del sol, que la diversitat assegura la resistència i, finalment, que la vida no es manté des del combat sinó des de la col·laboració. Aquests principis se poden aprendre perfectament en un hort escolar com a espai de comprensió del món natural. Però, què passe quan veiem que l'ecoalfabetització hauria d'arribar a tota la gent? O millor dit, que totes hem de comprendre o recordar la nostra eco-dependència per viure de manera més conscient la nostra vida que, en certa manera, també és la vida del planeta. Llavors, estariem parlant d'educació d'adults, de sensibilització socioambiental i d'altres processos d'aprenentatge que no tenen un entorn acotat com seria l'escola sinó el dia a dia de les persones als seus barris. En aquest sentit, considerem pertinent el plantejament d'aprenentatge que fa l'ecopedagogia, com un procés orgànic i natural arrelat en la vida quotidiana de les persones que, alhora, comporte una formació per una ciutadania planetària arribant les dimensions local i global.

Fem créixer el benestar als barris

Començant per allò local, podem aportar aprenentatges arran d'alguns projectes on hem actuat des d'una visió holística obrint espais on la sostenibilitat fos més que un concepte, un fet compartit. El primer que volem compartir és el repte de fer arribar la sostenibilitat des d'un casal de barri que gestionàvem al barri de Guinardó de Barcelona. El projecte que vam desenvolupar durant l'any 2016 es va anomenar *Barri en transició cap a altres economies* i consistia en impregnar de sostenibilitat el major número d'activitats habituals i noves dins la programació oberta de l'equipament. Cicles, celebracions, diàlegs, exposicions, actuacions, trobades, visites, plantacions, etc. van ser els formats que van canalitzar coneixement pràctic sobre les “altres economies” com a realitats socio-econòmiques basades en la proximitat.

Enlloc de fer un dossier de memòria del projecte vam decidir elaborar un quadern que recollís el projecte d'un any en clau de document accessible en paper i for-

mat digital que s'estructurava segons els enfocaments que havien intervingut en el projecte: el coneixement, la creativitat, la cooperació, el cooperativisme, l'autonomia, l'articulació, la col·laboració i la (r)evolució. Es tractava de fer visibles les iniciatives col·lectives, reconèixer qui estava aportant què, com ho estava fent i amb qui per aterrar el coneixement, a més de la reflexió i l'emoció com a parts intrínseques d'un aprenentatge en clau comunitària.

L'altra iniciativa que destaquem és **LA TACA D'OLI** que precisament és l'aposta de La Fàbrica per estendre la transició ecosocial a través d'intervencions comunitàries enfocades en el reaprofitament de recursos, que ha pres formes diferents d'activar-se. Al 2018 ho va fer per primer cop amb el projecte europeu *B-Mincome d'innovació social*, co-gestionat per Drets Socials de Ajuntament de Barcelona i Barcelona Activa (Agència de desenvolupament local de Barcelona), on la cooperativa va realitzar una tasca d'acompanyament i suport professional a un grup de persones de barris de l'Eix Besós amb dificultats d'accés al món laboral convencional per explorar el món de l'Economia Social i Solidària des de la vessant de la sostenibilitat. Això ho vam fer d'aquesta manera perquè consideràvem que una temàtica tant poc habitual en les seves vides havia de ser viscuda en primera persona per poder entendre realment de què estàvem parlant. La clau era aconseguir viure i integrar els aprenentatges significatius que transformarien l'actitud i la predisposició a formar part d'un canvi social i cultural. El pla de treball del projecte va possibilitar trobades, diàlegs i col·laboracions amb més de 40 iniciatives relacionades amb el medi ambient, la producció agro-ecològica, els horts urbans, el consum responsable i la gestió i aprofitament de residus del propi Districte de Sant Martí i de la resta de Barcelona.

El propòsit d'una metodologia pedagògica d'aquest tipus era configurar la figura d'agent sòcio-ambiental de proximitat amb la missió de conscienciar sobre la crisi climàtica i estendre un canvi de mentalitat als barris del Besós-Maresme amb activitats de sensibilització i formació accessibles i col·laboratives. Tot això pot semblar molt tècnic, però destaquem la profunditat dels aprenentatges vivencials i el seu impacte en l'abast de les actuacions realitzades. Per exemple, el fet d'incorporar el temps de separació de residus a casa dins l'horari laboral introduïa aquesta tasca en la dinàmica quotidiana familiar i generava un canvi d'hàbits "obligat per la feina" que ja seria irreversible. Quantificar l'impacte ambiental de l'activitat recicladora de cada membre de l'equip va comportar reflexions personals sobre el seu rol en la cura del planeta que connectaven amb el que la comunitat necessitava: respecte, solidaritat, vigilància, reutilització, autonomia, comerç just i honradesa. Elles mateixes es veïen com agents actives amb una actitud dinàmica, entusiasta, col·laborativa, sociable, motivada, positiva, fiable i valenta. Quin aprenentatge podria activar un estat tant positiu vers la seua tasca social? Doncs aquell que a més de passar pel cap i les mans també arribe al cor. Un aprenentatge pràctic per la vida diària en qüestions tant bàsiques

**BARRIS
EN
TRANSICIÓ**

com menjar més sa aprofitant al màxim els aliments, aprendre a conrear i a fer compost o separar els residus pensant en el bé del planeta.

La tercera iniciativa que volem explicar d'educació ciutadana per la co-responsabilització del verd urbà va ser un procés que vam anomenar **“Co-creació cooperativa de tancat d'escocells per a la comunitat del Besòs”**. Una iniciativa comunitària molt particular en un dels barris més desafavorits de la ciutat, el Besòs, on hem liderat aquest procés amb la cooperació d'un parell de cooperatives vinculades a la *Taula Eix Pere IV*, plataforma ciutadana que impulsa la reactivació social, cultural i econòmica del territori. Partint de les ganes i la necessitat d'obrir un espai de benestar al seu carrer, un grup d'uns quinze veïns i veïnes dels quatre blocs situats al costat del Casal de Barri del Besòs van llançar-se a finals de juliol a ser protagonistes de la millora del seu entorn.

Acompanyament ha estat la paraula clau en la realització d'aquest “encàrrec comunitari” que ha esdevingut un camí conjunt, on La Fàbrica ha activat l'equip

d'agents socioambientals de LA TACA D'OLI i, alhora, la xarxa de relacions de l'economia social i solidària al territori fent real la intercooperació. El resultat d'un parell de mesos d'intens acompanyament, tant dels nous agents com del veïnat, ha estat una comunitat apoderada a partir de generar conjuntament un espai de benestar al seu carrer des d'una implicació conscient per la millora del barri. La prova de que això funciona? D'una banda, la visió del veïnat que, a un any vista del projecte, fa una valoració del procés molt positiva. Les veïnes i veïns que van decidir prendre la iniciativa de plantar els escocells de davant de la seva casa, protegir-los i responsabilitzar-se del seu manteniment de manera organitzada amb el suport del Casal de bar-

ri valoren el procés-projecte amb un set de mitjana. Destaquen com el més valuós del procés ha estat l'oportunitat de conèixer-se més entre elles, la col·laboració, la il·lusió, haver aconseguit evitar l'acumulació d'escombraries a la vora dels arbres i, en definitiva, la pròpia experiència. Les paraules clau que apareix són: implicació, ajuda mútua, seriositat i, com van escriure textualment, *“saber que tod@s unid@s podemos hacer muchas cosas”*.

D'altra banda, tenim les agents socioambientals de proximitat com a equip immers en un procés d'aprenentatge continu amb reptes a afrontar en el dia a dia professional als barris on la sostenibilitat no es té gaire en compte. Què han après a l'hora de fer una tasca de sensibilització ambiental en la ciutadania? *“Que hay que decir las cosas de manera diferente, saberlo explicar bien para que todo el mundo lo entienda: no echar broncas; hacerles llegar cómo me sentí más viva cuando tenía un huerto en el balcón; y que las cosas pueden tener la vida más larga si nos dedicamos un poco a ver cómo reutilizarlas”*. Com entenem la seva feina als barris? Des del propòsit d'obrir espais d'aprenentatge vivencial per a generar noves formes de consumir de manera més responsable, com elles deien, “a partir del que som, del que sabem, del que donem i compartim i també del que somiem i desitgem. No oblidar el que hem après de les relacions d'equip i amb les comunitats des del respecte i l'escolta. I, finalment, comprendre que el benestar intern o personal està relacionat amb el social i el del planeta, que tot està unit”. Aquestes reflexions no provenen d'un manifest ecologista sinó de les aportacions de l'equip de LA TACA D'OLI, dones de procedències culturals diverses que viuen en barris desfavorits i han aportat al projecte el màxim d'elles mateixes amb la intenció de contribuir a la millora de la societat i del seu entorn.

Quedar-nos com estem no és sostenible

Passant d'allò local a una visió més global des de la nostra trajectòria, hem après que com a humanitat no és sostenible mantenir-nos en aquesta espècie de bucle en el que ens trobem atrapades reproduint una dinàmica auto-destructiva que alimenti un sistema amb el que no ens identifiquem i provoqui resultats que no volem més. L'eixida, paradoxalment, és cap a dins; viure un procés auto-reflexiu on puguem comprendre'ns com a éssers humans completes, no només mentals. El que l'activista Joana Macy descriu com *“the work that reconnects”* (la tasca que reconnecte), sentint el dolor pel món com a pas necessari per trobar l'amor que hi ha al darrera i que serà el que ens donarà la força per defensar la vida. I això es pot ensenyar?, podríem demanar-nos. Més que ensenyar, des de l'acció comunitària podem acompanyar processos socials on facilitem les condicions i els espais de comunicació per fer possibles aquestes transicions. I abans de fer possible qualsevol transició eco-social al nostre entorn hem de poder fer-la en la nostra mentalitat.

Quan entenguem plenament la interdependència i l'eco-dependència que done continuïtat a la (nostra) vida podrem interactuar al respecte. El canvi de somni, des d'una visió més ancestral, o el de percepció és un procés a recórrer en comunitat com a punt de partida per acollir el que emergís en un món on es fa necessari aprendre a navegar en la incertesa. Començar a percebre els recursos naturals com a bens comuns, reconèixer els drets de la terra com un sistema viu, no identificar-nos només com a consumidores sinó també com a co-creadores de la realitat on vivim, etc. En definitiva, aprendre a vore amb uns altres ulls el món on vivim i a nosaltres mateixes és tota una decisió, igual que quedar-nos amb la pel·lícula que ens dosifiquen des de les pantalles sistemàticament. La nostra opció és aprendre d'aquí i d'allà, connectar sabers que provenen de l'ecologia i els sistemes vius amb els que venen d'entorns socials.

En aquest sentit, la *permacultura* com a sistema de disseny per construir hàbitats humans sostenibles aporte aprenentatges útils de l'observació de la natura per construir una societat amb uns principis ètics de repartiment de la riquesa i de cura de les persones i, alhora, de la terra. Tot i que no s'aplique només al territori, sinó també als grups humans, hi ha qui la descriu com el creuament entre la jardineria i l'agricultura; fent més productiva la primera i més estètica la segona. En tot cas és una manera d'imaginar possibilitats que se sostenen mútuament des d'àmbits diversos. I la flor de la permacultura ho mostra d'una manera molt bonica.

Destaquen alguns principis permaculturals que poden empeltar-se als processos comunitaris de manera força orgànica i aprofitable: reconnectar amb les fonts locals per avançar, partir del que ja tenim, ser part de la solució, valorar els potencials dels marges i reconèixer la riquesa de la diversitat entenent que la resiliència porte a la transformació. Si, a més, reprenem la perspectiva sistèmica i holística que esmentàvem en relació a l'educació, entendrem que els canvis locals propis d'una comunitat comporten canvis globals i que mirar-nos cap a dins també té repercussions externes. Estem parlant de processos complexos, apassionants i de llarga durada que ja han començat i, vulguem o no, continuaran. Ara bé, del compromís que prenguem al respecte i del camí que anem recorrent dependrà el tarannà del trajecte.

Què ens cal aprendre en aquests temps?

La nostra trajectòria en acompanyament comunitari ens ha comportat uns quants aprenentatges com aquest, que som comunitat i que soles no podem arribar gaire lluny, que no cal donar tant de valor a allò material per viure, que pensar està bé però també sentir i fer en coherència, que un treball interior (conscienciació) en comporta un d'exterior (acció correcta), i que entendre els cicles vitals ens ajude a apartar-nos de la linealitat del sistema productivista explotador i a apropar-nos cap a un d'orgànic.

Llavors, què destaquem respecte l'aprenentatge en clau sostenible? Que s'aprèn de tot i de totes, que només podem ensenyar des del que som i del que sabem fer, que l'aprenentatge és un procés viu, que la gràcia és aprendre vivencialment passant el que fem i pensem pel cor, i que viure sense jerarquitzar certs coneixements ni potenciar els coneixements jerarquitzats implica obrir-nos a una "ecologia de sabers" coherent amb el món divers i interdependent del que formem part.

Referències bibliogràfiques

MACY, Joanna: *Esperanza activa*, Ediciones La Llave, 2018

PIGEM, Jordi: *Global, personal, social. Valores para un mundo en transformación*, Kairós, 2011

SOUZA SANTOS, Boaventura: *Descolonizar el saber. Reinventar el poder*, Editorial Trilce, 2010

Webgràfiques

La Fàbrica exposa a la FESC 2019 els darrers projectes en marxa enfocats en la sostenibilitat socioambiental.

<https://www.coopelafabrica.cat/ca/noticies/la-fabric-exposa-a-la-fesc-19-els-darrers-projectes-en-marxa-enfocats-en-la-sostenibilitat-socioambiental/>

Jornades Educació per la vida "Terra, ànima i societat". Poc a poc, Mallorca.

<http://www.pocapoc.org/educacio-per-la-vida/fundacio-educacio-per-la-vida/>

Ecoalfabet, Fritjof Capra. *Centre for ecoliteracy 2007*. Traduït al català per Poc a Poc Mallorca.

<http://pocapoc.org/wp-content/uploads/2018/08/Ecoalfabet-fritjof-kapra-cat.pdf>

Barris en transició cap a altres economies. Quadern digital del projecte al Casal d'Entitats Mas Guinardó i Bon Pastor, edició La Fàbrica@, 2016

https://issuu.com/andrealotfe/docs/ilovepdf_merged

Permacultura

<https://www.elbroteurbano.com/que-es-la-permacultura/>

Iniciatives esmentades

La Fàbrica, <https://www.coopelafabrica.cat/ca/noticies/>

La Plana, <http://www.fundaciolaplana.org/>

Taula Eix Pere IV, <https://eixpereiv.org/>

B-Mincome, <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/ca>

Schumacher College, <https://www.schumachercollege.org.uk/>

Revista semestral
hivern 2020 · Núm. 44
12 €

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

Q

